

O. S. Kulaksız, F. I. Arnaut, T. G. Buçaıkaya,
V. N. Dimova, M. V. Őerban

Gagauz dili

Bukvalık

üüretmük kıyadi Ukrainanın Őkolaların
ukrain (rus) dilindä üürenän
2-ci klaslarına deyni

*Referans edili Ukrainanın üürenmük hem bilgi,
gençlik hem sport Bakanınınan*

Çernovıı
"Bukrek"
2014

ББК 81.63
К 90

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
(лист № 1/11-12263 від 25.07.2012 р.)*

Кулаксіз О. С., Арнаут Ф. І., та ін.
К 90 Гагаузька мова. Буквар : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською (російською) мовою. 2 клас / О. С. Кулаксіз, Ф. І. Арнаут, Т. Г. Бучацька, В. М. Дімова, М. В. Щербан – Чернівці : Букрек, 2014. – 136 с. : іл.
ISBN 978-966-399-626-4

ББК 81.63

ISBN 978-966-399-626-4

© Кулаксіз О. С., Арнаут Ф. І., Бучацька Т. Г.,
Дімова В.М., Щербан М. В., 2014
© Видавничий дім "Букрек", 2014

Annaşılan nişannar

dooru sölä

düz bir laf

düz bir cümlä,
yada bir tekst

yaz tefterä

koy läözımnı sesi

seslää

oku

annat

düz bir dialog

düşün

- vokal ses
- çetin konson ses
- = incä konson ses
- ' urgu
- kısım

lafar, angıları göstererlär şeyläri

lafar, angıları göstererlär şeyin işini

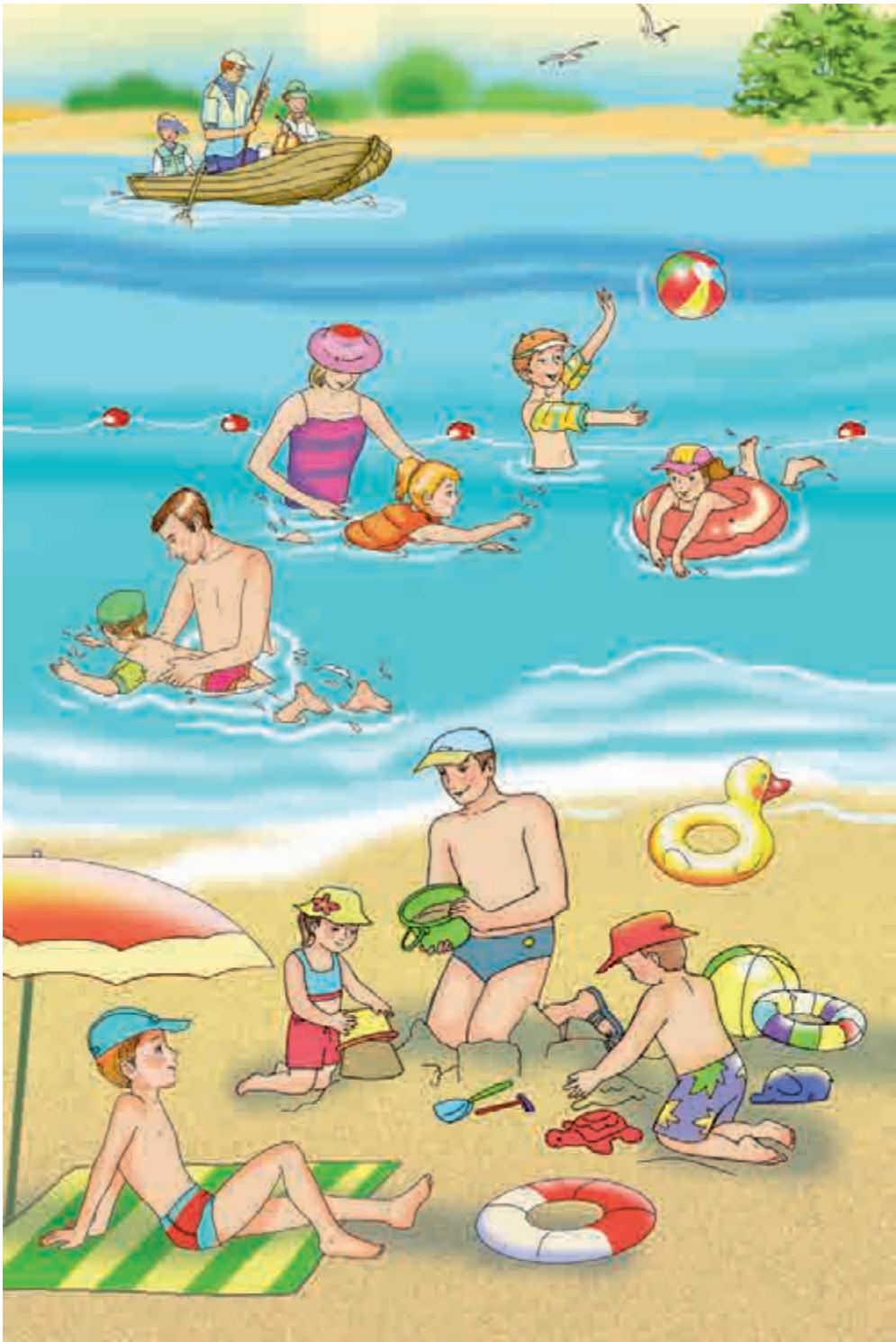
lafar, angıları göstererlär şeyin nişanını

cümlenin çeketmesi

Nicä bän yazı geçirdim

Okul

Kim? Ne?

Bibliotekada

Uşak oynnarı

Ne yapêr?

Masallar

Tekir taucak

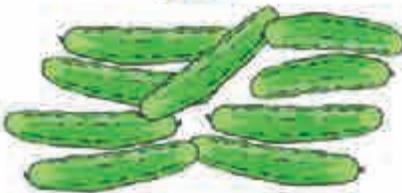
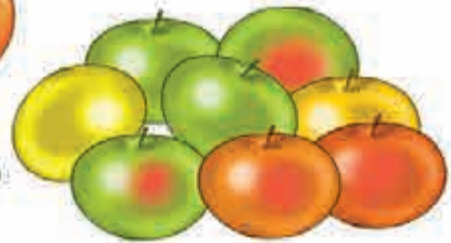
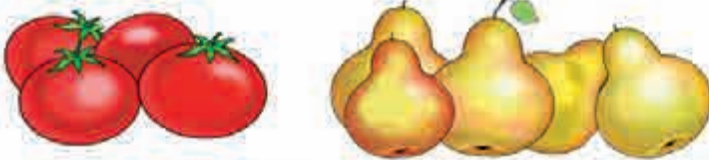
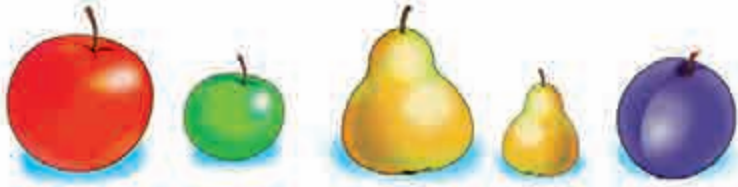
Nesoy? Angı?

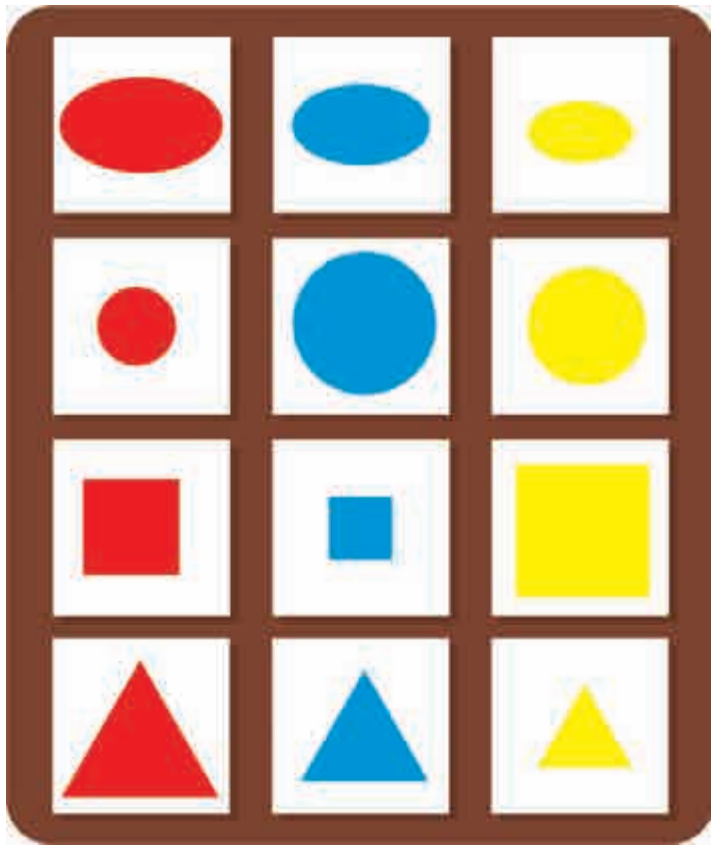

Renklär. Sayılık.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Güz

Cümlelär

Benim küüm

Kasaba

Kiev

Odesa

Günün sıralı

A a [a]

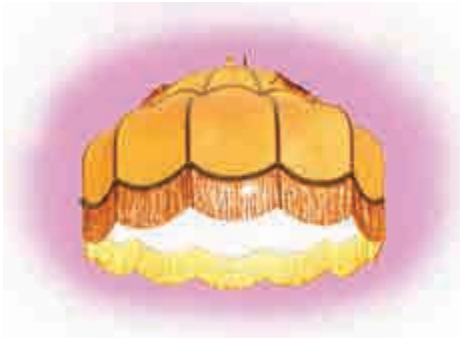
Aa

a ○ ○ ' ○

a ○ ○ ' ○

— ● — — ' ●

a ○ a

a — [] — []

A — []
A — []

L = — .

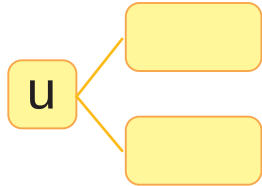
A-a-a! A-a-a!

U u [u]

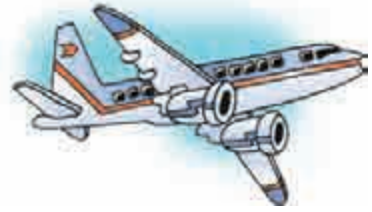
Uu

ua au

— ● — ' —

u ○ á ○

○ ú ○ a

○ u ○ ú ○ ○

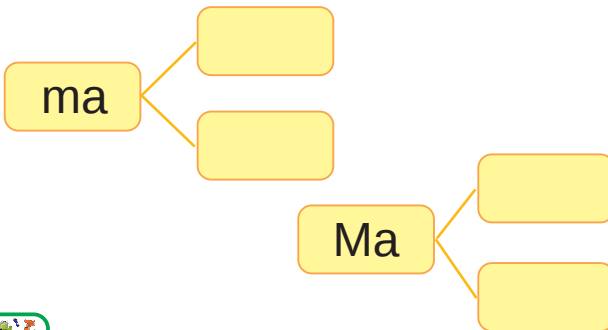
Au! Au! Au! Ua! Ua! Ua!

Mm [m], [m']

Mm

ma am ma
mu um ma mu
mamu

— ' — — • —

m a a ○ ' ○

m á ○ a

m a ○ á ○

m ó ○ ○ ○ a

Ma-mu!

Ma-mu, ma-mu!

Ma-mu = ~ - .

i [i]

Li

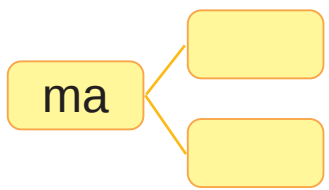
i	o	o'	o
---	---	----	---

ia ai ma am
iu ui mu um
mi im

o	i'	o	i
---	----	---	---

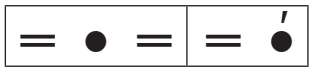
i	o	o	i'	o
---	---	---	----	---

L	=	-	-	.
---	---	---	---	---

o	i'	o	i
---	----	---	---

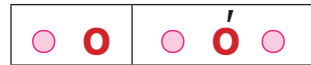
O o [o]

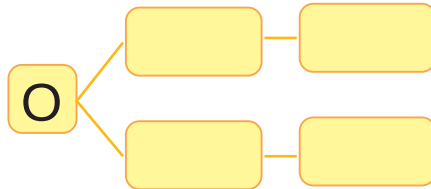
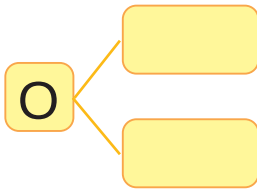

oa ao ma am
ou uo mu um
oi io mi im
om mo

mum

mamu

Nn [n], [n']

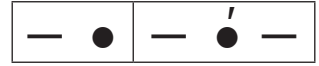
na an ma ona
nu un mu onu
ni in mi onun
no on mo

nam – man
num – mun

nim – min
nom – mon

4	1	2	3
a	n	u	n

4	2	1	3
u	a	m	m

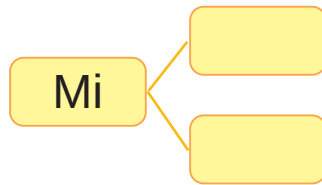
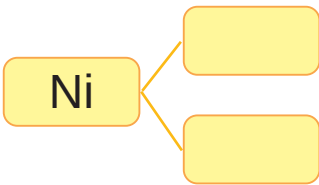

n	a	o
---	---	---

o	o	ú	n
---	---	---	---

Ni-na Mi-na A-ni Ma-ni
 Nina, na alma!
 Mina, na .

Ş ş [ş], [ş']

şa aş şa şu şo
 şu uş şan şum şom
 şi iş aş uş oş
 şo oş şaş nuş moş

şaş
maşa

muş – şum
moş – şom

= • = ' =

○ u ş á ○

○ ○ ş

ş ○ ○ ' ○ ○

○ a ş ' ○ a

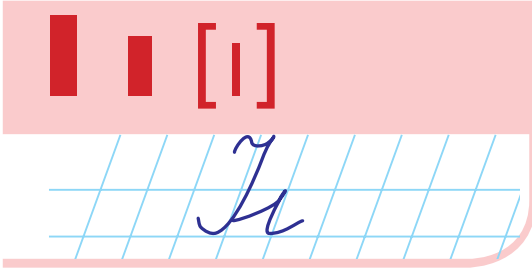
Mamu, o Mași. Mași, o mamu.

Mișa, o Mani! Na, Nina .

Na, Mași . Nina .

Ma-și Ma-ni Mi-na Mișa

○ a ş İ ○

ım mı
in ni
ış şı

mış
maş

— ● — — ●' —

○ a ○ İ ○

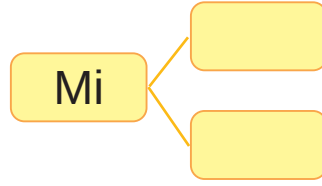
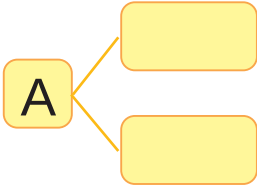

Mişu imiş

Maninin oaşu ni.

Şiş

Mişa

Maşa

Ooi

Şuş

Mina

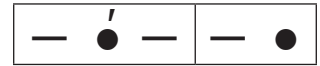
Nina

Ani

V v [v], [v']

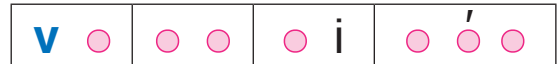
va av na an
vu uv nu un
vi iv ni in
vo ov no on
vi iv ni in
mi im

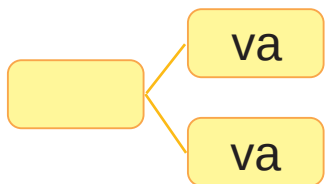

av ava avşam

ava○ ○avan
va○a maavi

Va _____ ni Vo _____ va
 Ni _____ na Ma _____ şa
 A _____ ni Mi _____ na

K k [k], [k']

Kk

ka ak kaş kuş
ki ik kuş kiş
ku uk kom kon
ko ok
kı ik

unnuk
kum
kumnuk

ka

şik

uk

uşak
kuşak

3	4	1	2	5
k	a	m	a	k

— ● — — ● —

k a ○ á n

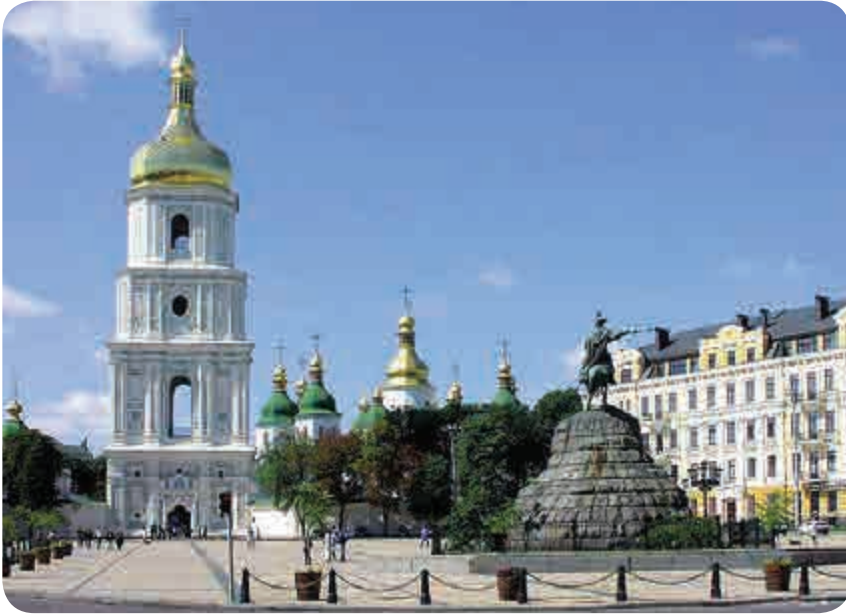
k ○ ○ á k

k ú k u

k a a ○

K í v

- Ku-ku! Kuku!
- Kuş. Ku-ku! Ku-ku! Ku-ku!
- Mişa, o kuku kuşu!
- Nina, na 1 kaun.

L I [l], [l']

l á a n a

la	al	lak	–	kal
li	il	luk	–	kul
lu	ul	lok	–	kol
lo	ol	lik	–	kil

l ' l k

mal	mul	şal	kal
mul	mil	mal	nal

l a a l o

l a m o a

= • = = ' •

kol aul
kolum aulum
lama
laana
kuli
konkom

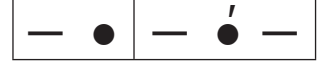
- Mamu auloa = laana.
- Oli, al 1 laana.

Luka Nika Liliana

B b [b], [b']

Bb

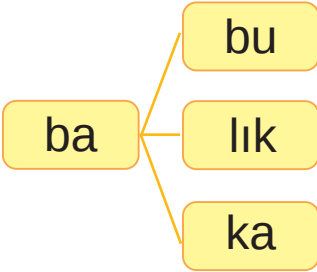

ba ab bo ob
bi ib bı ıb
bu ub

ba-bu ba-ka ka-bak

b á a

abun
oba
abaa
balık
maşa
mamu

k a b á k

- Babu, bu mamu ?
- Vani, bu babu.
- Mamu, bu Maşi.
- Mişa, bu babu!

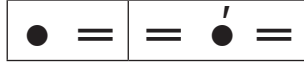
Tilki hem yabanı

E e [e]

em me ev ve
en ne el le
eş şe

ele -	k e	- şik
şişe -		- şek
kala -		- miş
kula -		- şil

e v

e k m é k

e l é k

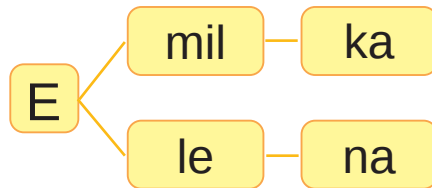
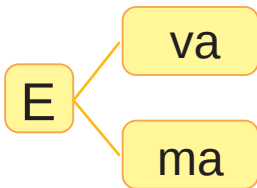

O, ekmek, ekmek, mamu! Evi, al iki ekmek.
Mamu = ekmek. Ekmek bi o = .

Ekmek

O, ekmek, mamu!
– Vani, al iki ekmek.

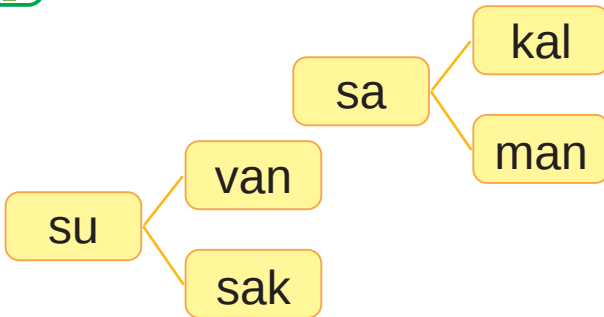
S s [s], [s']

sa	as	sa	si
so	os	sal	sil
su	us	so	si
si	is	sol	sık
si	is	su	se
se	es	sul	ses

soba	saalık
sabun	slanina
sinek	saman
	samannık

s	u	v	a	n
---	---	---	---	---

m	a	s	a
---	---	---	---

=	•	=	'	=
---	---	---	---	---

s	u	s	a	k
---	---	---	---	---

2	3	5	4	1
a	s	l	a	m

- Saşı, na sana su.
- Simu, al iki sini.
- Soni, sil kaşıı.

Sanoı aloı susaa.
Onoa – su.
Mamu, al su.
Soni al bana iki ekmek.
Maşı, al sabunu.

Sabina Susana Soni Simu Simona Slava

D d [d], [d']

Dd

da ad
du ud dam don
di id dan dol
do od
dı id dal dum
de ed dol dul

dik del dilim
dem diş delik

da

= ● =

= ●' =

d a l

d e v

d a m

d a ú l

d i i é n

Dina Dima Dan Daşa Nadi Sandi

- Dani, bu ne ?
 - Dimu, bu daul.
 - Simu, bu ne?
- Bu diş, bu dil, bu 1 dilim ekmek.

Dimu, o daul. O dum-dum. Nadi almış ekmek. Koli imiş lokma○ı.

R r [r], [r']

Re

r a k é a

ra ar ro or
ru ur ri ir
ri ir re er

ruba berber
resim mor

r á d i o

kara sarı
karı karannık

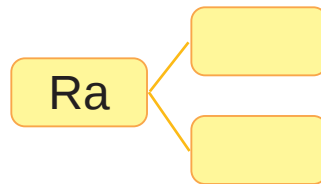
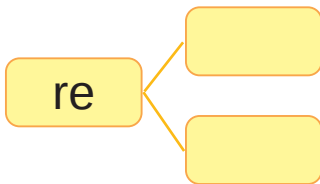

= ' = •

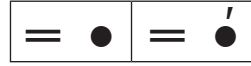

- Radi, mamu aldı bana eni ruba.
- Kina, sana ne aldılar?
- Bana kaku aldı basma, şiri○.

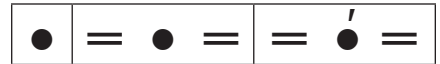

Ruslana Rina Riki Radu Roman Romeo

ä [ä]

äm mä äl lä
aş şä äb bä
än nä äs sä
äv vä äd dä
äk kä är rä

bän beni bendä sendä onda
sän seni bendän sendän ondan

Deredä

İneklär deredä. Orda su serin.
Onnar severlär serin su.
İneklär susamışlar.

İslää
maalä

käämil
näşni

iinä
şışä

laalä
meşä

inek

lelek

sinek

erik

ineklär

leleklär

sineklär

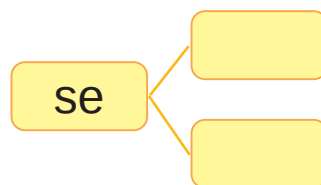
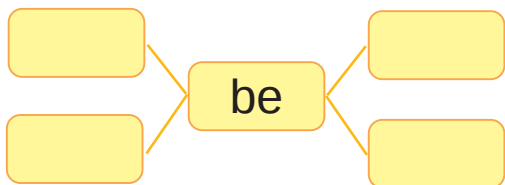
eleklär

ineklärin

leleklärin

sineklärin

eleklärin

Ö ö [ö]

Ö

öm mö böl
öb bö döl
ön nö kök
öş şö sök
öv vö

ök örs döl kör
kö-sö börek öröma

ördek

ö l e m ä

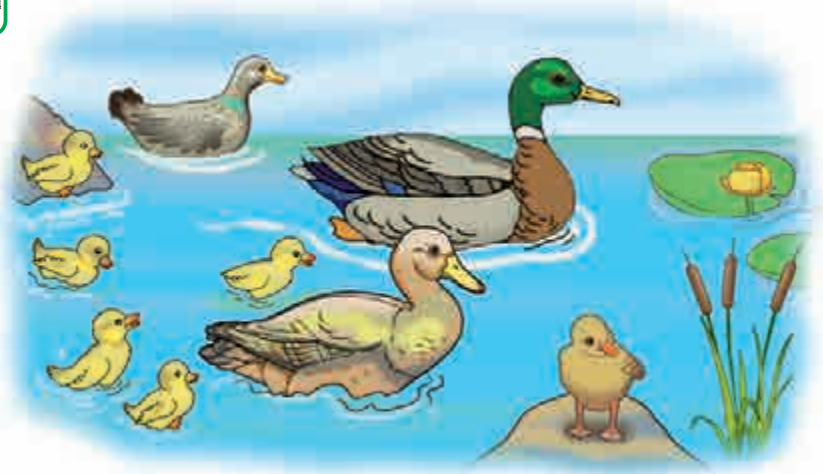
k ö ş

k ö k

= ● = ● =

Dörördekörmişlär aula. Mişa almış bir kalem. Dädu annamış bir masal.

- Dina, dök su!
 - Dima, dön bana dooru.
- Bu döşek eni.
Döşek şindi döşendi.

ördenek

T t [t], [t']

T

ta at te et
tu ut tä ät
to ot tö öt
ti it

torba tarla taş
tokat tırla tut
mantar tok
bati bet

te
kâ
nâ
kir

ta
uk
ban
rak

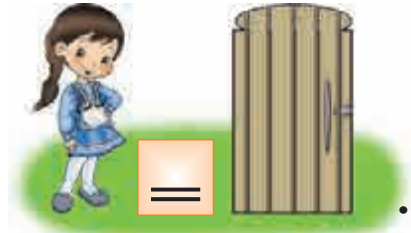
t a u k

t r u p

— ● — — ● —

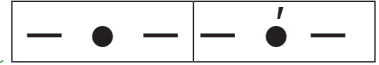

Tasi, at tauklara em.
Tauklara bän imää attım.

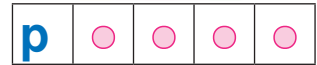

Toni Tani Toli Todur

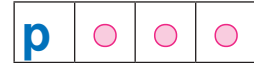
P p [p], [p']

pa ap pi ip
 pu up pä äp
 po op pö öp
 pi ip pe ep

para puluk pat
 pala pupuk arpa
 dip

paun papur
 perdä köpek

pak paalı esap
 parmak p○sk○l dolap
 pardı parket pamuk

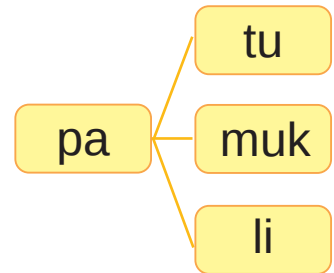

Polina Pavli
 Petri Paul

2	3	5	1	4
a	p	r	p	u

4	5	6	3	2	1
m	a	k	r	a	p

Potmarlar – kardaşlar tutunmuşlar ev dözmää.

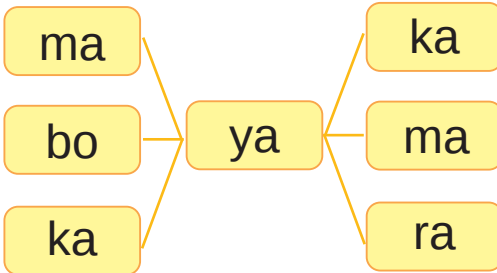
Birisi oapmış samandan. İkinöisi – dalda.

Birisi dä – taştan. Anöisi en kaavi ?

Y y [y]

ya ay yi iy
yu uy yä äy
yo oy yö öy
yi iy ye ey

dayı sayı
káya kayu
maya yáarın
kuyu yaalı
kuyu – endek

yal yıl yuurmaa
yol eyı yalabık

y i l á n

y a a m u r

Bu sabaa yaadı yaamur.
Eşilliklär dirildi.
Su dereya kaydı.
Yaamur insanı kıtlıktan kurtardı.

Yura yatmış uyuymaa.
Yuranın yastıı eni.

Ü ü [ü]

Üü

üm mü ül lü
üd dü üb bü
ün nü üs sü
üş şü üd dü
üv vü ür rü
ük kü

türkü ök ünük
bülür kül ürek
sülük dün üsük
üzük üörenmek

ü ü ü

• = • =

• • • •

• • • •

kü rek mes

Kütüklär üklü olmuş tatlı

Büün uşaklar yardım ederlär büyüklerä.
Analar – bobalar şükür ederlär uşaklara.

Lüba

G g [g], [g']

Gg

ga ag gö ög
gu ug gü üg
gı ıg ge eg
go og gi ig
gä äg

aga
gaga
garga

g ü n é ş

g ú g u ş

= • = = • = •

g u ş t é r

2	1	4	3
tutmuş	Gani	guşter	bir

Dilim – ustra gibi keser
Güneş gibi sıcak.
Artık bütün dünnä biler
Seni, girgin Buak.

D. Kara Çoban

Gu-gu-gu, gu-gu-gu!
Guguşum, gel burayı, kuşum!
Guguş kondu dala.
Vani onu doyardu.

Z z [z], [z']

Zz

z ü m | b ü l

za az zö öz
zu uz zü üz
zi iz ze ez
zo oz zi iz
zä äz

g ö z | l ü k

siz biz
saz diz
kaz
makaz

sekiz
ikiz
kaaz
kazdı
kazanmak

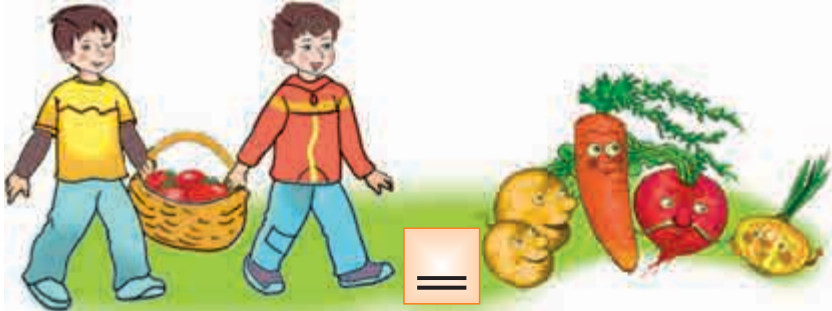
k a z m á

— ' — | — • —

za

rar

man

Lelek

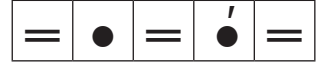
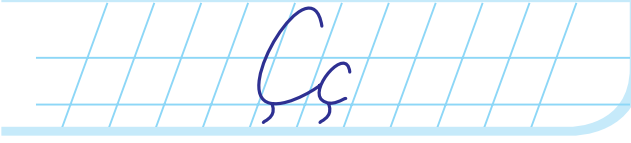
Lelek, lelek, gel bizä, Lelek, lelek, gel bizä,
Kon bizim örtümüzä. Kon bizim önümüzä.
Yuvayı düz burada, Sän ürkünmä bizlerdän,
Birlik olsun ortada. Al kurbaa elimizdän.

K. Vasilioglu

Kaazlar beenerlär otlamaa.
Kati kuudu onnarı ayıra.
Kaazlar baardılar: ga-ga-ga-ga!

Ç ç [ç']

ça aç çö öç
çu uç çü üç
çıl iç çe eç
ço oç çi iç
çâ âç

ç i ç e k l â r

çakı çivi üç
çakmak çini güç

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

3	4	1	5	2
r	a	ç	p	o

ça

- kal
- tal

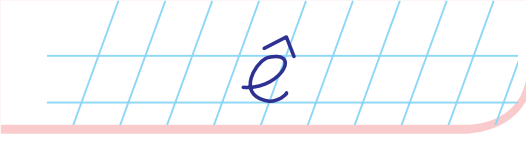
İki keçi

İki keçi buluşmuşlar köprüdä.

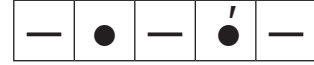
Birisi kara, birisi biyaz.

Nasıl vardı kolay geçsinnär köprüü bu keçilär?

ê [ê]

êm mêm êp pê
êb bê êl lê
êv vêm ês sêm
êr rê êz zêm
ên nêm êk kêm

al alêr kaç kaçêr bak bakêr

Paklêêr
yoklêêr
saklêêr
saplêêr
otlêêr
yaşêêr

Yaban ayvannarı oynêêrlar top. Tokatta durêr kirpi. Tavşam alêr ayıdan topu. il gecirdi gol.

Aylä

Bän sekiz yaşındayım. Benim anam-bobam var. Var bir kardaşım bir da kızkardaşım. Kardaşım – Andruş. Kızkardaşım – Oliök.

Bizimnän yaşêêrlar mani hem dädu. Biz onnarı severiz, öatırlêêriz.

Ya seslen: uyuklêêr dere öik,
Şıpırdamêêr dalda yapraök.

Eski dost niök kardaş.

Diil o dost, kimin aazından bal akêr.

F f [f], [f']

Ff

fa af fö öf
fu uf fü üf
fı if fe ef
fê êf fi if
fä äf

= ● = ' =

fiçi
fırın
tafta

Fener şafk eder
Yolu gösterer.
Şafk et sän fener,
Gemi○ik geler

T. Zanet

f i l l

f e n é r

f i d á n

f i s t á n

Mamu dikti Katiya fistan.
Kati dedi:
– Saa ol, mamu! Ne gözäl fistan!

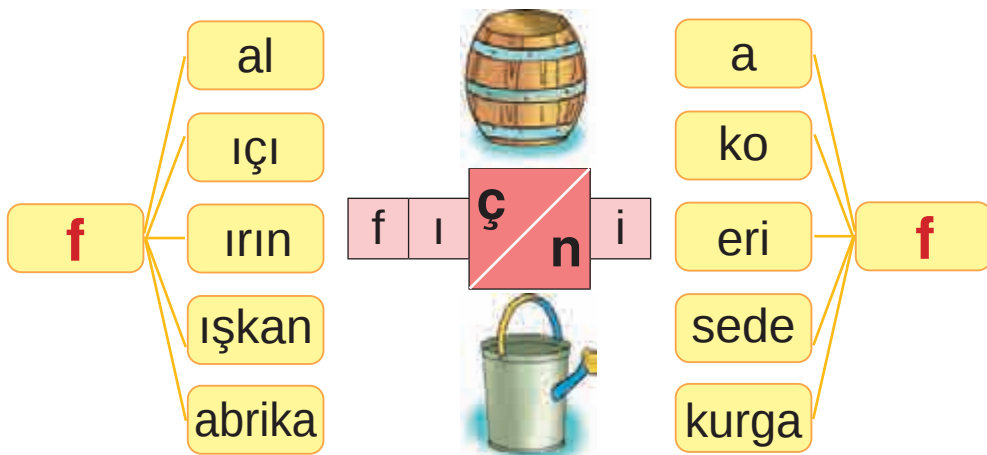
Küü

Bizim küümüz büük, gözäl.

Sokaklar geniş, uz.

Evlärin çoyu kıvrak, eni, üüsek tavannı.

İnsannar küüdä çalışkan, ilikçi, işçi.

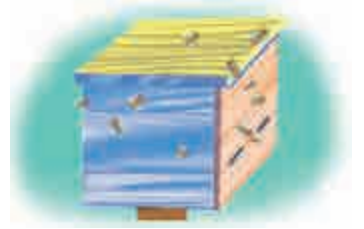
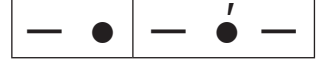
H h [h], [h']

ha ah hä äh
hu uh hö öh
ho oh hü üh
hi ih he eh
hê êh hi ih

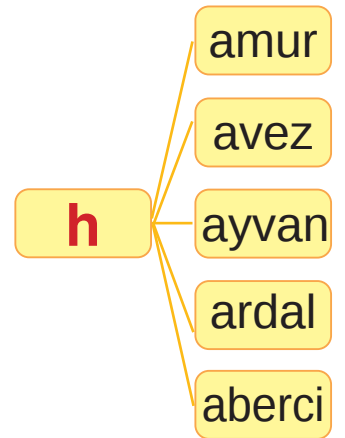
hava hal aht
horoz hoş hatır
harman hep ahır

h o t ú l

a h í r

- Hoş geldiniz!
- Hoş buluştuk!
- Siz yoldan geldiniz,
- Buyurun sofraya!

Horoz

Kaçêr horoz sokakta,
Yapêr ara tokatta.
Açın tokatçı hızlı
Verin ona pak darı
Sesi onun pek ötsün,
Dolaylar da gürlesin!

T. Marinoglu

C c [c']

ca ac cä äc
cu uc cö öc
co oc cü üc
ci ic ce ec
cê êc ci ic

cep bö-cek ca-mal
ce-viz ba-ca bon-cuk
cu-vap ço-cuk in-ce-cik

ba

na

ku

si

= ● = ● =

p a t l a c á n

C

ak

Kışın varsaydı çok kaar,
Yazın dolacak ambar.

c e v i z

c e p

Hatır

Gidärmış Koli sokakça. Bakêr – babucuk gücülä gider. Bir da torba elindä var. Koli almış babudan torbayı da yardım etmiş götürmää evä.

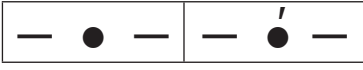
– Saa ol, çocucak! Her zaman ii insan ol!

Canabin

Bu lafı läüzim bilmää,
Becerip tä kullanmaa.
Dostun büyükseydi sendän –
Ona deerlär **Canabin**.

T. Zanet

J j [j]

ja aj jä äj
ju uj jö öj
jo oj jü üj
ji ij ji ij
jê êj

jurnal Parij jiraf Jüri juçka Jenä

Juçka

Bizim köpään adı Juçka.
Köpek kedadän taa büüktür.
Onun güüdesi örtülü sert saçlan.
Juçka bekleer hem koruyer bizim evimizi.
Bütün gecä o salêr, kimseyi evä yaklaştırmêr.

Bibliotekada

Uşaklar jurnal okuyerlar.
Onun adı "Güneşçik".
Jurnalda var meraklı işlər.
Onun kabında resimni güneş.

Ṫ ṫ [ṫ]

ṫırk ṫement ṫıbı
ṫena ṫelina peniṫilin

ṫa aṫ ṫä äṫ
ṫu uṫ ṫö öṫ
ṫo oṫ ṫü üṫ
ṫı ıṫ ṫe eṫ
ṫê êṫ ṫi iṫ

Ṫırkta

Biz kakuyulan gittik ṫırka.
Gördük orada türlü meraklı işlär.
Ayı oynardı.
Tauşam – morkvayı iyärdi.
Maymun dalda sarkardı.
Tilki kuyruunu gösterärdi.
Biz pek beendik ṫırkta.

Yazın

Güneş bakêr yalpak,
Erâ konêr sıcak.
Kızmış er koor gibi –
Sıcaktır çay gibi.
Derecihtë kaazlar
Ne çirpınar onnar.
Sansın oyun orda
Hem da şaka boldan.

M. Kösä

Saa ol, “Bukvalık”!

Nicä seninnän buluştum,
Açıldı gözüm.
Gün-gündän kafadarım,
Taa paalı sözün.
Bän birdän büüdüm seninnän,
Kär oldum adam.
Okundu kiyatlarım
Hepsi sıradan.
Salt geçti yarım yılcaaz,
Nicä dostlaştık.
Saa ol! – deerim bän sana. –
Saa ol, – “bukvalık”!

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Neya biz deeriz “Saa ol!”?
2. Neçin?
3. Ne olmuş insannan, açan o buluşmuş Bukvalıklan?
* Lafın “bukvalık” yapın ses-bukva analizini.
* Demekli okuyun şiiri. Ezberläyin onu.

Bizim şkolamız

Şkola – bilgi gemisi.
Sän bir gemici.
Gerili olsun bezi,
Çalış üürenici!
Şkolaya seftä geldik –
Şkolacı olduk.
Burada bilgi, dostluk
Hepsimiz bulduk.

K. Vasilioglu

Bilginin kökü acıdır, ama meyvası tatlıdır.

Ana tarafım

Vatan

Orada güneş raatlı
Cöşmedä sucaaz datlı,
Mamusu bizi bekleer –
O topraa Vatan dener!

T. Zanet

Soruşlar:

1. Ne için annadêr bu şiir?
2. Kim bekleer bizi?
3. Neya deniler “Bucak”?
* Hazırlêyın resim bizim Vatanımız için.

Yaptıysan sän erdä ilik –
Evin olar kär çiçeklik.

D. Kara Çoban

Çöşmä

– Mali, ne gözäl giinersin,
Boncukların boynunda?

– Mali, nereyi sän gidersin,
Bu kazma omuzunda?

– Dün gördüm bir sızıntı,
Sucaaz akêr boşuna.
Pek datlı onun dadı,
Yapacam cöşmä orda.

T. Zanet

Soruşlar:

1. Demekli okuyun şiiri
2. Vardır mı gördünüz, nicä akêr su çeşmedä?
Annadınız
3. Nesoy sucaaz çeşmelerdä?
4. Neçin manisi giinmiş gözäl ruba?
5. Laflarlan – sızıntı, sucaaz düzün birär cümlä.
Kurun birär dialog bölä konuya görä:
“Çeşmenin boyunda”
“Urokta”

Güz

Güz altın döşeklän
Yolumu örter,
Yukarda geç yazlan
Lüzgär koolaşêr.

Fidandan düşärkän
Yapraklar döner.
Güzün gün şılarkän
Kamaşêr gözläär.

S. Kuroglu

Soruşlar:

1. Ne yapêr güz?
2. Neyilän koolaşêr lüzgär?
3. Nezaman döner yapraklar?
4. E ne olêr gözlerä?

Güz

Bitti sıcak yaz. Geldi renkli güz. Güz – yılın zamanı, açan toplanêr büüdölmüş bereket. Büük şennik hem şamatalık kırdâ, baalarda, başçalarda. Gagauzlar toplêêrlar olmuş zarzavatları, meyvaları. Maşınalar durmaz taşıyerlar üzüm.

Meyvalıklar da, aaçların dalları da büük üktän sarkmışlar erädan. Almalar – yumuruk gibi! Eriklä, armutlar – bal gibi tatlı! Karpuzlar – demirli kadar! Güneşä karşı, altın gibi, yalabiyêrlar türlü renktä üzümnä! Varkana çok üzüm, meyva hem zarzavat – insanın da yaşaması taa başkaca! Onuştan da şennenerlä, ani onnarın yanısora uşaklar da üürenler ev hem kır işlerini yapmaa.

K.Vasilioglu

Soruşlar:

1. Ne işidiler kırdâ, baalarda, başçalarda?
2. Ne işlä yapılêr güzün?
3. Nesoy olmuşlar almalar?
4. E eriklä, armutlar, karpuzlar, üzümnä?
5. Neçin şennenerlä insannar?

Vatanım, Ukrainam

Vatanım, Ukrainam

Ne gözälsin sän,

Sana bän mayılım,

Hep sana peet söleyecäm

Vatanım, Ukrainam,

Ne bilginsin sän.

Ana dilimä mayılım,

Ukrainamı hep sevecäm!

T. Arnaut

Soruşlar:

1. Demekli okuyun şiiri
2. Resimnerä görä düzün birär annatma Vatan için
3. Aklınıza getirin söleyişleri Vatan için
4. Kaç cümlä var bu şiirdä?
5. Nesoy onnar demeklerä görä?
6. İlk hem ikinci lafları paylaşdırın kısımnara görä

Aazdan halk yaratmaları

Sayılmaklar

Traka – çuka, traka – ta,
Kaç kişi var burada?
Sayın, sayın hızlıca,
Sän bitkiysin – yumacan.

Koolaşeriz üçümüz,
Vani neçinsä küsmüş.
O istämeer oynamaa,
Dost bizä başka olmaa.
Eer imää istärsän dut –
Al hızlı bizi sän tut.

Tä dörttän aldık iki –
Açın taa pek gözleri.
Tä gelir şalvir tilki –
Al da tut onu diri.

Uygun sözlär

Vatan

En paalı bu dünnedä – mamu hem Vatan.
Bunu hepsicii biler, kim kendi insan.

Dostundan ayırıldıynan, adam aalêêr üç yıl,
Vatandan ayırıldıynan – ölüncä

Taa ii Vatanda fukara olmaa, nekadar yabancı-
lıkta – zengin.

Dostluk

Dostun yoksaydı – eden, tutma
kendini girgin.

Kuşlar belli uçmakta,
İnsannar da – dostlukta.

Bir eski, käämil dosta beş eni
verärim.

Bilgi

Çok bilän – açığız,
adamın da sözü – söz.

Dünneyi aydınadêr
güneş, ama adamı – bilgi.

Adam hem adam için

İi adam var nicä demää ona, kimin yanında kolay
solunêêr.

Bilmeycelär

Kendisi pek şalver,
Kuyruuna bulamêêr er.
Derisi olur yaka
Hem gözäl – hic diil şaka.

(İlkil)

Koyunnar ondan korkêr
Hızlanêr hem adama.
Ateştän o pek kaçêr,
Hadi taa tez aaramaa.

(Bayanı)

Yannarı onun biyaz,
Korkmêêr hiç ani ayaz.
Yımırta içär o pek,
Herlim yoksaydı ekmek.

(Naksas)

İhtyar sözü

Sentäbri ayında gök gürlisedeydi – güz sıcak olacak.

Eer meşelerin hem kavakların yaprakları birdän silkinmäärseydi – kış olacak suuk.

K. Vasilioglu

Masallar

Tekir taucak (Rus halk masalı)

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş. Yaşarmış bir babuylan bir dādu. Varmış onnarın bir tekir taucakları. Günün birindä yımirtlamış o tekir taucak bir yımirta. Sade onun yımirtası diilmiş başka taucakların yımirtaları gibi, ama altınmış. Dādu düümüş, düümüş yımirtayı – kırılmamış. Babu düümüş, düümüş onu – kıramamış. Bir da oradan bir sıçancık kaçarêcık geçmiş. O geçärkän kuyruunu saurtmuş, yımirtaya ilişip, erä düşürmüş. Yımirta da kırılmış.

Dādu aalayarmış. Babu aalayarmış. Taucak-kıdaklarmış:

– Aalama, dādu, aalama, babu. Bän yımirtlaycam sizä başka bir yımirta. Diil altın, ama başka yımirtalar gibi.

Çevirdi K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Kim varmış dāduylan babuda?
2. Ne olmuş günün birindä?
3. Ne yapmışlar dāduylan babu yımirtaya?
4. Kim kırmış yımirtayı?
5. Ne demiş taucak ihtärlara?

Sıçan-Kaçan

Eski evin tavanında çok sıçan delii varmış. Onnarın birisindä bir pek korkak sıçan yaşarmış, adıymış onun Kaçan. O pek siyrek deliyndän çıkarmış, kendi gölgesindän da korkarmış. Peydalanarmış tavanın üstündä ozaman, açan şansora dayanamarmış aç durmaa.

Bir sıra, titireya-titireya çıktıynan deliindän, Kaçan görmüş bacanın boyunda kediyi, angısı yatarmış-durarmış ölü gibi. Ama o diilmiş ölü, o içmişti südü çölmek içindän, nereyi dört yaşında Mani dökmüştü şarabı, da kedi sarfoş olmuştu. Kaçan sa onu sanmış ölü. Yaklaşmış ona, baalamış kuyruunu kedinin bıyına da dartıp onu bütün kuvedinnän baarmış:

– Kediye tepeledim, taa tavana şunu – duşmanı sürükledim!!! Sıçannar başka deliklerdän yav-rularınnan barabar o saat toplanmışlar ölü kedinin yanına hem hepsicii şaşarmış Kaçanın büyük girginniinä, bak o sayıarmış en korkak sıçannarın içindä.

Bu incä keskin baarmaktan hem bıyık çimdikle-mesindän kedi uyanêr, açêr gözlerini. Her bir sıçan ona iki görünärmış. Hepsi boz tuluplular esap aldıy-nan bunu kaçı vermişlär, kendi deliklerinä, saklan-mışlar. Kaçan-sa kuyruunu çözürlenä kedinin dişlär arasına düşmüş.

Bak, sändä, aldanma kör yabanının aazına elini koyasın.

T. Marinoglu

Soruşlar:

- 1.** Neredä yaşarmış korkak sıçan?
- 2.** Nezaman o peydalanarmış tavan üstündä?
- 3.** Kimi görmüş sıçan bacanın yanında?
- 4.** Ne olmuştu kediya?
- 5.** Neya şaşmışlar başka sıçannar?
- 6.** Ne razgelmiş korkak sıçannan?

Benim ayläm

Mamuyu sevindirdik

Sergendä var çok çini
Çiçekli hem çizili.
Kaşıklar çoktan yolcu –
Taşımaa haşlak borcu.

Bilenik bıçak dinmiş.
Çok kartofi o kesmiş.

Dolapta yatêr ekmek,
Süt içmää bekler çölmek.

Asılı durêr sofra,
Seslenerlär çanaklar,
Hepsicii bizdä pam-pak –
Durmêêr mamumuz
haylak.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Ne var sergendä?
2. Nereyi hazır gitmää kaşıklar?
3. Ne yapmış bıçak? Ne ister çölmek?
4. Durêr mı mamumuz haylak?

Şeremet

Bu sabaa kendim kalktım,
Kırnaklık hızlı yaptım.
Sora ikadım çanak,
Mamuya verdim yanak.

T. Zanet

Yardımcı

Bir gündä çok iş kurdum:
İneçii sııra kuudum.
Giisileri bän ikadım,
Kuşlara tenä attım.
Mamu dedi avşamsı:
– Mamunun yardımcısı!

T. Zanet

Soruşlar:

1. Ne iş yapmış yardımcı?
2. Ne demiş mamusu avşam üstü?

Yolda

Mitrayı bobası getirdi uşak başçasına. Bunu o yapêr her gün. Kızcaaz yolda bişey lââzımdı sorsun. Bobası beklâardı soruşu. Da tä o koyuldu:

– Baka, neçin insan selâm verer?

Bobası annatı, ani insan saalık baaşlêêr biri-biri-nä. Cuvap kablettiktän sora, Mitra sustu.

Onnarın yanından geçti bir delikanni. O selâm geeri vermedi. Kızcaaz dayanamadı da sordu:

– E neçin bu batücük selämi almadı e? O ne diil mi insan?

Bobası birdän bulamadı cuvap. Birazdan söledi:

– O batüsu kahırlıydı da istämedi bizim seläm-närimizi.

Mitra düşündü biraz, sora da söledi:

– Ko kahırlar kaybelsinnär, insanı bulamasınnar, da kimsey unutmasın selâm vermää!

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Ne soruş koymuş Mitra bobasına?
2. Nicä cuvap etmiş bobası?
3. En pek Mitra ne istämiş?

Düzen (bir parça)

Bir gün mamusu, Mercanka bulü, getirdi içeri çok iplik türlü renktä da başladı onnarı masurlara sarmaa. Mamusunun dolayında da hep dönüştürdü kendi soruşlarınınan Gani:

- Mamo, necin bunnarı getirdin?
- Düzen koyacam çocuum.
- E bunnar ne?
- Bunnar kelep, iplik kelepleri – dedi mamusu
- E neçin birazı kırmızı, birazı sarı, tä eşil da var?..
- Neçin ki açan palayı dokuyacez, onda olacek türlü renkta yolcaazlar-kıp kırmızı, sarı, eşil, maavi...

N. Baboglu

Soruşlar:

1. Kim işlärmiş düzendä?
2. Ne dokuyerlar düzendä?
3. Angı renktä olaceklar palalar?

Todi, Gafi hem Simucuk

Sokak şaşardı, hepsicii mayıl olardı, açan sabaylan çıkardılar auldan sokaa Todi, Gafi hem Simucuk. Çocucaklar ikisi da karagöz, kurgaf, açıkgöz. Kızçaz, Gafi – kulaca, pek mamusuna benzeer, angısı baa brigadasında başın yardımcısı işleer. Gafi hem Todur gidärdilär şkolaya; üçüncü hem beşinci klas-ta, ama Simucuk – uşak başçasına. Simucuu alıp ortaya, üçü dä herkerä gidärdilär yannaşık. Üçü dä pek kırnak giimniydilär: yakacıkları biyaz, rubacıkları ütüyä urulu, ayak kapları yalabiyer... Todiylän Simicuk kepkacıklan gezärdilär, ama Gafinin tepesindä gözäl bant durardı.

Çooyu mamularına kırda sorardılar: “Nesoy, mari Länka, sän etiştirersin bu takım kırnak tutmaa uşaklarını?” Bu soruşlara Länka, gülümseyip, cuvap verärdi: “Benim var şansora koca kızım, mari. Gafi diil sade kendisini, ama çocukları da tertipleer. Onnar kendileri dä koruyelar rubacıklarını. Görerlä, ani ikimiz dä Vasiylän karannıktan-karannadan işleeriz, onuştan da çalışêrlar”. Bu laflardan sora insannar taa da pek şaşardılar.

K. Vasiliogluya görä

Soruşlar:

1. Neyä şaşardı hem mayıl olardı sokak?
2. Netürlü giimniydilär uşaklar?
3. Kim onnarın rubalarını tertiplärdi?

Kış. Tabiat kışın

Ayaz

Kim bölä çemrek işleer?
Renkleri enileder?
Daaları boyêêr biyaz?
Sän biläysin bu...

(Azya)

T. Zanet

Eni yıla karşı

Eni yıla kaldıydı iki saat, açan Todi uyukladıydı. Bir də düşündä onun önündä peedalandı bir geniş, üüsek ep-eşil daa. Burada büvârdilär gözäl-gözäl çam aaçları.

Daayın boyunda gezinârdi bir yabanı. O beklârdi kimi sa. Tezliya Todinin aklısına geldi, ani var nicä olsun şu canavar beklesin Ayaz Däduyu da kapsın ondan uşakların baaşışlarını, yada kızakta koşulu bir beygirin şkembesini patlatsın, isin.

Ne yapsın şindi Todi? Yok kimä sorsun, yoktu tufää dä üstünä şunu patlatsın, korkutsun.

Neredän nereyi peedalandı iki tavşan, belli ani onnar bıyıklıydılar. Todi çardı o iki bim-biyaz, nicä kaar, tavşannarı da dedi: "Te orada yabanı geziner – o salt Ayaz Dädusunu bekleer, uşakların tatlılıklarını kızaktan kapmaa. Lääzım olacek onu şaşırdaysınız. Bunu yaparsanız verecam sizä ikişär laana hem morkva".

Tavşancıklar sevinmişlär, onnar taman açmışlar, hem demişlär: “O kart yabancıyı biz dindirecez heptän – neredä düşecek, orada da kalacêk”.

Tä işidildi incä hem kalın çancaaz sesi. Todi şüpelendi, ani bu Ayaz Dädusu atlatlêêr uşaklara. Eni yılı onnarlan barabar karşılamaa. Yabancı çeketti çıkmaa yola. Tä o etişti kızaa, taman atlaycêykan onun içinä esapaldı tavşannarı. Canavar unuttu neçin istärdi atlamaa kızaa. Dakıştı kıynaş gözlülerin ardlarına. Tavşannar hem ilkin kaçardılar barabap hem yavaşıcık, yapardılar kendilerini yorgun, ama açan Ayaz Dädu etişti küüyün kenarına, onnar ayırıldılar, iki tarafa çekettilər nekadar pek kaçmaa. A yabancı heptän dindi, yattı da çeketti nekadar var kuvedi ulumaa. Aklısına getirdi kart canavarın laflarını; o dayma sölärdi: Bir keret tä kaçmayasın iki tavşanın ardından, zeräm birisinä dä tutamaycan”. Todinin açıldı gözleri. Ayaz Dädu girmişti televizorun içinä dä kutlardı hepsini Eni Yıllan. O pek benzärdi ona, angısını Todi görmüştü düşündä.

T. Marinoglu

Soruşlar:

- 1.** Nezaman uyuklaydıdı Todi?
- 2.** Kim gezinärdi dayın boyunda?
- 3.** Kim yardım etti Todiya?
- 4.** Angı laflar geldiydi canavarın aklına?
- 5.** Ne iş yapmış Todi düşündä?

Eni yıl

Yıl eni geler bizä
Yol açsın o kısmetä.
Fistanı dolu kaarcız,
Dışarda oynêr ayaz.

Hepsimiz donak giymni,
Dolanêrız çamcazı.
Ayaz Dädu elini
Çuvala sokêr hızlı.

Tavşannar burda toplu,
Tilkilär gezer uslu.
Yabanı bakêr büün şen,
Tutmêêr kimseydän o kin.

Biz oynêêrız barabar
Türküdü gözäl laflar.
Hoş geläsin Yıl Eni,
Koruyasın dünneyi!

T. Marinoglu

Geç kaar

Bu gecä ne olmuş –
Genä kaar tä konmuş!
Ama da ne gözäl,
Pamucaa kär benzäär.
Herersi tertipli,
Sansın bez döşeli –
Sakınasın basmaa,
Bu kaarı kirletmää!
Seviner uşaklar:

“Babuyu” yaptılar!
O fasıl donaklı –
Kazannardan dartısı.
Boncuklar - hardeydän,
Sepedi çitendän,
Cevzdän gözleri,
Paşoydan dişleri.

M. Kösä

Bilmeycä

Bim-biyaz o, sakallı,
Pek sever uşakları.

(Ayaz dādu)

Eni yıla karşı

Şenni-şenni bu gündä
Uçêr kaarlar nicä tüü,
Dızädäk kaar içindä
“Hey-hey” gezer bütün küü
Ayaz diil suuk hiçicik,
Kolaç dolu pardılar,
Yöter çannar küçücük,
Langır-langır trakalar.
Hey-heycılar kaynaşêr,
Gezennär – diil bir annık,
Kaarlar göktä oynaşêr,
Erä çöker karannık.
Bıktı gezmää uşaklar,
Oldu gecä yarısı.
Düşer, düşer büyük kaarlar,
Nica çoban sargısı.

D. Kara Çoban

Annık – межа

Hey-heycılar – kim gezer “Hey-hey”

Pardı – довга палиця

Traka – дзвіночок

Sokakta

Gider kızcaaz şkolaya. Bantaları pak, fistancı ütüyâ urulmuş, emenileri yalabıyerlar. Onun yanında mamusu, taşıyer onun çantasını. Onnarın ardına gider iki çocucak.

Birisi deer:

– Ya bak ne kırnak kızcaaz. Mayıl olaysın bak-maa.

– O hiç benzämeer kırnaan kırnaana.

– Neçin, ba? – şaşmış ilkindisi. – Ya bak, ne kırnak giimni.

– Onuştan, ki hepsini mamusu onun için yapêr. Kâr çantasını da onun okuladan taşıyêr, bunu hergün bän görerim.

Haylazlar yok nicä kırnak olsunnar.

Ölä mi osa diil mi ölä?

O. Buğen

Soruşlar:

1. Kim gidärmış şkolaya?
2. Ne denemiş çocucaan biri?
3. E sän nicä düşünersin?

Nakola

Sabaa. Maninin mamusu doyrdu bir yaşında uşacıı. Sımarladı Maniya hem babuya, ani hiç görämääzdi, üülenä karşı uşaa doyrunsunar turtaylan. Kışçaaz da istedi kendisinä bir turta, ama bilärdi, ani tükändä yok, evdä dä pek az kaldı da olmayacak ne uřêcaa vermää. Onu läüzim hergün doyrmaa. Turtaları aldı babu sakladı – kedi bişey imesin onnarı. Maniya da çeketti annatmaa bir evelki masal. Bu masalın vardı çeketmesi, ama uzundu, sansın hiç yoktu bitkisi. Yaklaştı üülen. Babu dedi:

– Mani, benim dişlerim yok, kakun taa gelmedi, al çiyinä kardaşçıına turtaları.

Kızçaaz daladı yarım turtayı da çeketti hızlı-hızlı onu çiynemää. Bir dä duymadı nicä çiyenmiş kaydı aazından aşaa. Mani ativerdi turtanın öbür parça-

sını aazına da tez çeketti çiyne-
diynän sansın birisi itirdi bu çiyne-
mişî dä gırtlaktan
aşaa. Üç turtadan kızcaaz ikisini kaçırdı aşaa birisini
salt veräbildi uşaa.

Ülendä, açan Maninin mamusu geldi evä, uşak
aalardı. O hızlı sordu:

– Uşaa doyurdunuz mu? Babu dedi: – Mani
doyurdu.

Neçin sanki o aalêêr. Büünädän o bunu yapmaz-
dı. Salt hastalandı. Lääzım sarayım da getireyim
uşaa bolnişaya nakola. Maninin canı acıdı kardaşçıına
da enikunucä dedi:

O diil hasta. Bän çiyne-
rükänä iki turtayı kaçırdım
aşaa. Salt birisini tuttum da verdim uşaa.

Mamusu çekişmedi Maniyi. Salt dedi:

– Pı-ıy! Genä söledin. Boşuna çocucaama urdu-
raycêydım nakol.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1.	Ne sımarlamıştı Maninin mamusu?
2.	Vardı mı turta tükändä?
3.	Ne oldu turtaylan açan Mani onu çiiinedi?
4.	Kaç turta çiiinedi Mani uşaa?
5.	E kaç verdi uşaa? Neçin?
6.	Mamusu annadı mı neçin uşak aalêêr?
7.	Neçin mamusu çekişmedi Maniyi?

İlkyaz.

İlkyaz yortuları hem adetleri

İlkyaz

Atlaşêrlar kuzular,
Nicä şışka topçazlar.
Güneşi severlär pek,
Herbiri açık çiçek!

D. Kara Çoban

İlkyazın

Geldi sıcak ilkyaz. Yamaçlardan akêr sular. Başladılar, şışip, patlamaa dallarda gözlär, filizlär. Başçalarda peydalandı ilk çiçeklär: läälelär, çiydemnär, sedef çiçekleri, zambaklar. Gelerlär sıcak taraflardan göçmen kuşlar. Koyunnar kuzularlan çıktılar tolokaya eşil çimendän datmaa. Şen uşaklar sokaklarda top oynêêrlar. Çiftçilär başladılar kırları ekmää.

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Ne akêr ilkyazın yamaçlardan?
2. Kim gelir sıcak taraflardan?
3. Angı işleri yapêrlar kırlarda?

Mardın sekizi

Savaşêlar sıcaklar
Yaz bizä yolu bulsun.
Dayanamêêr uşaklar
Sekizi mardın olsun.
Sekizi mardın geldi,
Içeri sevinç geldi.
Mamuyu kutlêêrız biz
Sık düüler pek üreemiz.

T. Marinoglu

Martacıklar

Uzun kış artık bıktırdıydı, enez uşaklar çoktan istäardilər çıkmaa dışarı, sokaa oynunara. Da tä artık geldiği o beklenmiş ilkyaz.

Dışarda güneşti, sıcaktı. Gök üzündä görünärdi turnalar, işidilärdi sesleri:

– Kur –r –r –r , kurli, kur-r-r...

Mart ayın birindä Ganiciin mamusu kıvrattı bir kırmızı bir da biyaz iplik da yaptı martacık. Gani sor-du:

– Mamo, näbacez bu martacıkları?

– Ver kolunu da görecän, – dedi mamusu da baaladı çocucaan elinä kırmızı-biyaz ipliktän marta-cıı.

– E Koliya hem Veliya? – Sordu Gani.
– Şindi küçüklerä da birär baalaycam.
– Mamu? Neçin bizä bu martacıkları baaladın – sordu Gani.

– Ölä adet, çocuum, martacıklar ilkyaz nişanıdır. Marta yında onnarı uşaklar taşıyerlar saalık için.

Sora Ganiylän mamusu gittilär sırlık auluna, orada inään buzaacıına hem kuzucuklara baaladılar martacık.

– Mamu, genä sordu çok merak edici Ganıcık, – buzaacaa hem kuzucuklara neçin baaladın martacıkları?

– E onnar da sizin gibi küçük, – dedi mamusu, onnar da saa olsunnar deyni hem hayvannarı martacıklar nazardan koruyer.

N. Baboglu

Soruşlar:

1. Ne yapêrlar insannar Marta babu ayın birindä?
2. Kimä koyerlar “martacık”? Neçin?

Mamulara bir söz

Çalêrlar taa gözäl kuşlar,
Baaşlarkan mamuya çiçek.
Kolay geçerlär küsülär,
Tütärkän sofrada ekmek.
İslää, açan güneş göktä
Hem diilsä mamu hiç hasta,
Boran gezsın kâr küülerdä,
Bizä kuytu anamızda.
Onun ürää dolu şeker,
O hepsindän bizä yakın.
Onsuz bizä pek aar geler,
Onsuz dünnä diil pek aydın.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Neylär olêr, açan baaşlêêrız mamuya çiçek?
2. Neredä bizä kuytu?
3. Nicä anasız bizä?

Hederlez

Käämil zamanda, açan hepsi erdä-toprakta uyanêr da diriler, bütünnä Hristian dünnäsi tutêr yortuyu Hederlez. Bu evelki zamandan kalmaa ilk otun, ilk çiin, ilk yalpak serinniin yortusu. Hederlez – gagauzların ilkyaz yortusu. Bu yortuya gagauzça taa deerlär Ay Görgi yortusu, Sveti Görgi Yortusu. Ay Görgi – iri hem ufak buynuzlu hayvannarın koruyucusu.

Düşer Hederlez her yıl mayın altısında. Bu yortuya göra gagauzlar koydular ayın da adını. "Hederlez ayı". Paalılı bu yortunun kalmêr ta aşaa Paskelledän. Bu gündan sora civırlıgalar da güneşin üüsekliindä artık şen avalar kıvradêrlar. İlkyaz başlêêr yaza geçmää da geeri dönmesi olmaz. Sıcaklık kaplêêr herersini. Kär bu günü kırlangaç kuşu da döner sıcak taraflardan. Bu yortudan sora bülbül da başlêêr çalmaa kendi kıvrak türküsünü. İnsannar küüdä var nicä çamur karsınnar, suvasınnar, başlasınnar evin temelini atmaa.

O. Kulaksız

Soruşlar:

1. Nicä yortu var gagauzlarda ilkyazin?
2. Neyin yortusu Hederlez?
3. Nezaman düşer Hederlez yortusu?
4. Ne olêr kuş dünnäsında bu gündä?
5. Ne var nicä insannar yapsınnar bu gündän sora?

Utancak güneş

Pek siirek uşak biler.
Nānda güneş geceler,
Ani kraalan yıkanêr
Ondan sora kalkınêr.
O da, nicä sän hem bän,
İncä üzlü, utancak.
Kirli duumaa sakınêr,
Zera gülecek Bucak.

P. Yalancı

Soruşlar:

1. Demekli okuyun şiiri.
2. Ne yapêr güneş duumaktan ileri? Neçin?
3. Lääzım mı insana güneşçik?
4. Kaç laf ilk cümledä? ikincidä?
5. Lafa "Bucak" yapın ses-bukva analızı. Düzün bu laflan iki-üç cümlä.
6. Ezberläyin şiiri.

Yazıcılar uşaklara

Yalancı

L. Tolstoy

Çocucak koyun güdärmiş. Da, sansın görer canavarı, çekeder çaarmaa: “Yardım edin, canavar geler!” Adamnar kaçêrlar giderlär da görerlär: yalanmış. Bölä yapêr o birkaç sıra, ama olêr ölä dä – halizdän geler canavar. Çocucak çekeder baarmaa: “Burayı taa tez, canavar geldi!” Adamnar sanmışlar, ani o genä yalandırêr da seslämerlär onu. Canavar görer, ani korkmaa yok kimdän, alêr da buêr bütün sürüyü.

Çevirdi M. Kösä

Soruşlar:

1. Ne iş yaparmış çocucak?
2. Neçin onu inanmamışlar?
3. Neyä üüreder bizi bu annatmak?

Uymamak

Vaninin koynusuna mamusu alma koydu. Onnar kırmızıydılar, sansın boyalı. Mamusu dedi:

– Bak, üçünüzä dä bir türlü pay edäsin. Vani saymaa bilmäzdi, ama düşünärdi nicä kendisinä bir alma taa zeedä alsın. Açtıynan tokatçıı onun önündä peydalandılar kızkardaşçıkları da sordular:

- Ne var koynunda?
- Boyalı alma.
- Ver bizä da, ver bizä da!

Vani kızkardaşçıklarına hem kendisinä çıkardı birär alma. Açan bitirdilär almaları imää istedilär taa. Vani çıkardı taa birär. Birazdan, açan baktı o koynusuna, başka alma orada yoktu.

– Êh, – dedi kendi – kendisinä, – aldamadım, aldatmaa deyni bir alma etişmedi!

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Ne istedi yapmaa Vani?
2. Ne etmedi ona?
3. İi mi düşündü Vani?

Zararcılar

Bir küüyün dolayında varmış çok meyva başçaları. Onnarın içində yaşarmış çok türlü kuşlar, angıları pek gözäl çalarmışlar. Ama onnar çok fayda da getirärmışlär: iyarmışlär zararçı tırtılları, böcecikleri aaçların yapraklarından, kabuklarından.

İlkyazın aaçlar çiçek açarmışlar, gözäl koku dolaylara daadarmışlar, küüyün dä içinä. Güzün dä üklüymüş dalları alma, armut, erik, ayva. İnsan herkez başçasından tatlı meyvaları da evä getirärmışlär, sevinärmışlär.

Ama kimi zararçı çocuklar başlamışlar bozmaa kuşların yuvalarını, taş atmaa kuşlara, öldürmää onnarı. Kuşlar ürkünüp uçmuşlar başçalardan, başka yuva yapmazmışlar o aaçlarda. Ozaman o zararçı tırtıllar, böceklär zeedelenmişlär dä raat-raat aaçların yapraklarını, çiçeklerini kemirärmışlär. Güzün o aaçlar çıplakmışlar nicä kışın, insan bişey toplayamamış. O zararçı cocuklar da kalmışlar almasız, armutsuz, eriksiz...

D. Tanasoglu

Soruşlar:

1. Neredä yaşarmışlar kuşlar?
2. Ne fayda verer kuşlar?
3. Neçin kimi çocuklara deerlär zararçı?
4. Toplamışlar mı onnar güzün meyva? Neçin?

Dedelär

Benim dädüm çok yıl üüredici olmuş. Şimdi o din-nener. Her avşam o bana birär gözäl masal annadêr. Bu avşam ama bän ona sordum:

Dädu ba, bän isterim bileyim, kimmiş bizim dede-lerimiz?

Bizim, gagauzların istoriysı uzundur, çocuum.

Ama kimmiş bizim dedelerimiz?

Gagauzların istoriysası çekeder oguz senseläsin-dän.

E, kimmiş o oguz senselesi ya?

Seslä! Oguzlar pek eski bir senseläymişlär. Onnar uslu hem işleyän bir senseläymişlär. Hem pek girginmişlär, duşmannara verilmäzmişlär. Dili hem adetleri koruyarmışlar.

Onnar yaşarmışlar pek çoktan, ama uzak artık buradan. Onnarın yurtluu Altay erindeymiş. Sora yaşamışlar Orta Aziyada. Taa da sora geçmişlär bu erlerä yakın.

Onnarın zanaatları – hayvancılıkmış. Er altından da çıkarırmışlar demir, altın hem gümüş. Onnardan yaparmışlar kılıç, mızrak, gerdan, küpä, blezik, başka da donaklar. Taa da sora çiftçilää geçmişlär, hristian da olmuşlar.

Bu oguzlardan çekileriz biz, gagauzlar. Adımız da bunu gösterer.

Şindi yaşêêrız Bucak topraanda. Ama oguz dedelerimizi unutmêêrız.

D. Tanasoglu

Soruşlar:

- 1.** Gagauzların dedeleri kimmiş?
- 2.** Oguzlar kimmiş?
- 3.** Nesoy insannarmış onnar?
- 4.** Nânda yaşamışlar oguzlar çoktan?
- 5.** Oguz dedelerin ne zanaatları varmış?

Nassat

Varmış bir vakıtlarda bir adam, adıymış onun Dedal. Yaşarmış o adam uzakta, deniz boyunda. Dedal becerikliymiş, düzücüymüş, arhitektormuş hem da taa kendi fikirindän çok eni instrumentlar, avadannıklar yaradarmış... Düzüntülük işlerin saklılıkları angılarını sade bir Dedal bilärmiş inanmış vermää sade kendi ooluna İkar. Bu takım İkar da bobasınan barabar işleyrök olmuş geçilmedik usta, bobası gibi arhitektor hem düzücü.

Da te, açan Dedal hem İkar o su aşırı memleket-tä düzmüşlär pek çok gözäl saraylar, hem kliselär, orasının padişahı pek beenmiş ustaların işlerini, ama istämäzmiş ki onnar başka erdä dä düzsünnär bölä gözäl yapılar. Bu beterä izin vermiş askerinä kol-vermesinnär ustaları gitsinnär denizin öbür tarafına, büük topraa.

Ama boba – usta, akıllı Dedal, çaarmış oolunu da demiş:

– Biz bulacez kolayını kaçmaa buradan denizin öbür tarafına. Onnar yapmışlar kuş tüülerindän kendilerinä kanat da yapıştırmışlar kanatlarını kollarına bal mumunna. Kanatlar olmuşlar pek islää hem ilin da onnar uçmuşlar. Dedal demiş ooluna:

– İkar, aldanmayasın da çıkasın pek yukarı, günä yakın, zerä kanatlarında bal mumları güneşin sıcaandan eriyecek dä düşecän denizä.

Çocuk seslämemiş bobasını, uçmuş yukarı-yukarı. Pek istemiş günü görsün yakından, ama bal mumu kanatlarından erimiş da İkar düşmüş denizin orta erinä da buulmuş. Su üstündä üzärmış salt tüülär kanatlarından...

Canı acımuş Dedalin ooluna, ama hiç yokmuş ne yapsın, istemiş onu kurtarsın, ama geçmiş. Kendisi uçmuş ileri dooru da etişmiş büyük topraa. Orada düzmüş taa çok gözäl yapılar, saraylar, kliselär.

N. Baboglu

Soruşlar:

- 1.** Ne beendiniz Dedalda hem İkarda?
- 2.** Ama ne beenmediniz padişahda?
- 3.** Olur mu uşaklar seslämessinär analarını-bobalarını?
- 4.** Neçin?
- 5.** Neyä getirmiş İkarı seslämemek?

Ekmek için (bir parça)

İhtâr insannar annadêrlar. Evel zormuş kazan-
maa bir somun ekmek. Nekadar zeet çekârmış dol-
durunca çuvalları unnan. Boşuna gagauzlar deme-
elâr: “İ bukanı, zerä o kısmetin”. Çok paalı laflar var
insanda ekmek için.

S. Bulgar

Ekmek verer kuvetçii
Erdä yaşamaa.
Kurusu da – ekmeçii
Olmaz sıbitmaa.

T. Zanet

Söleyiş

Ekmeklâr aaçta büümâz,
Tersiz sana verilmâz.

K. Vasilioglu

Sölä, ma mamu

– Sölä, ma mamu,
Ne için,
İslêêrsin bu taazä ekmää?
Da sora, nicä bir uşaa,
Sarêrsin bezlän sän onu?
– Tarlasına gitsin, oolum!

T. Zanet

Soruşlar:

1. Ne annadêrlar ihtâr insannar?
2. Nesoy kazanarmışlar evel bir somun ekmek?
3. Nesoy sölärmışlär gagauzlar evel?
4. Nesoy tekst bu: şiir mi, annatma mı osaydı masal mı?
5. Demekli okuyun şiirleri.
6. Neçin insannar koruyerlar ekmecii?
7. Azırlayın birkaç söyleyiş ekmek için.

Yaz

Meyvalar artık oldu,
Sepetlär dä dop - dolu.
Üzümñär dä şırada.
Ekinnär dä kılıfta.
Sıcaktan kaynêêr orta –
Yaz zaabit doz – dolayda.

T. Zanet

Şaka

Piska – kedi mırıltı-
Sıçannar oynêêr toplu.
Hepsicii onnar altı –
Kalk ta say ba, bıyıklı!
Birisi pindi çanaa,
Çeketti şu oynamaa.
Kuyruunu girgin sallêêr -
O seni gülmää alêr!

Piska – kedi, lokmacı,
Uyansana hızlıca.
Kulaanı biri dartêr,
Trofacık sana atêr.
Tâ şunnar kaçtı delää –
Deldilär eni elää.
Piska – kedi uyandı –
Şakamı haliz sandı.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Ne deerlär uşaklar piska-kediya?
2. Nicä sıçannar oynarmışlar kediyän?
3. Bu oluşlar haliz mi, osaydı şaka mı?

Yaz

İyun, iyul hem avgust ayları – yazdır. Yazın günnär pek uzun, gecelär sa kısa. Gün ölä pek yısidêr, ani taşlar, kumnar haşlak olêlar. Haliz kasabalarda bu zaman bunalık sıcak. Yazın çok kerä gök ansızdan bulutlanêr, hızlanêr lüzgär, gürleer da boşanêr büyük yaamur.

Ama yaz yaamuru tez geçer. Da genä çıkêr güneş. Natura sansın taa şen hem taa eşil, soluk durulêr, pak tazä olêr. Kuşlar genä girişerlär türkülerini çalmaa. Uşaklar çıkêlar sokaklara.

Yaamurdan sora çok mantar da var. Biçiler ekinär, harmannanêr bereketlär. İş var çok.

Biz, uşaklar, şkolaya yazın gezmeeriz, dinneneriz, yardım ederiz büyüklerä.

D. Tanasoglu

Soruşlar:

1. Nicä deerlär yaz aylarına?
2. Ne işlär yapêrlar insannar ?
3. Neyi en pek beenerlär uşaklar ?

Afta günneri

Say: pazartesi, sali,
Çarşamba da atladi.
Perşembä – afta orta,
Cumaaya geldi sıra.
Cumartesi sayıda –
Yaklaşêr bitmää afta.
Ama çak bu aftada,

Bir gün kayıp sırada.
Aftada edi gün var.
Nanı saklandı pazar?
Sän saklanma,
pazarım,
Zerä tatlısıs kaldım.

T. Zanet

Ana dilim

Ana dilim – bir çöşmä,
Binnän yıl yaşêêr erdä.
Sözleri gözal, kıvrak –
Ömürä kaavı dayak
Ana dilim döküler –
Dolayda türkü öter.
Ana dilim sancımız –
Salt onunnan yaşaycêz.

T. Zanet

Bilgi aydınnık, bilmemezlik – karannık.

Kullanılmış literatura

1. Marinoglu T., “Okumak kiyadı”. – Kışinev, “Lumina”, 1992. – S. 148.
2. Marinoglu T., “Tatlı düşlär”. – Kagul, Raza de Sud, 1997. – S. 35, 95–96, 154.
3. Програма для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Ф.І. Арнаут, А.М. Мілков, О.С. Кулаксіз, Є.П. Сюрма, В.М. Дімова, М.В. Щербан. – Чернівці : Букрек, 2006. – 159 с.
4. Програма для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Ф.І. Арнаут, А.М. Мілков, О.С. Кулаксіз, Є.П. Сюрма, В.М. Дімова, М.В. Щербан. – сайт МОНУ: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869013/.
5. Tanasoglu D., Ê.Kırmızı, “Ana dili” 2-ci klas için. – Kışinev, “Lumina”, 1990. – S. 3, 4.
6. Tanasoglu D., “Okumak, dil, söz II-ci klas için”. – Chişinau, Ştiinţa, 1997. – S. 53–54.
7. Vasilioglu K., “Benim ilk kiyadım”. – Chişinau, “Lumina”, 1992. – S. 104, 113, 210,
8. Vasilioglu K., “Gök kuşaa” üüretmâk kiydı 2-ci kls için”. – Chişinau, Ştiinţa, 2006. – S. 100.
9. Vasilioglu K., “Masallar, Uygun sözlär,Bilmeycelär”. – Chişinau, Ştiinţa, 2002. – S. 62–81.
10. Zanet T., “Bösecik”. – Chişinau, “Lumina”, 1991. – S. 12, 68, 87, 103.
11. У підручнику використано фотоматеріали з інтернет-джерел.

Видання здійснене за підтримки Ради Європи

Навчальне видання

КУЛАКСИЗ Ольга Семенівна, АРНАУТ Федора Іванівна,
БУЧАЦЬКА Тетяна Григорівна, ДІМОВА Віра Миколаївна,
ЩЕРБАН Марія Василівна

Гагаузька мова

БУКВАР

Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів
з українською (російською) мовою навчання

2 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України

Редактор *Серафима Криган*
Художник *Вікторія Дунаєва*
Технічний редактор *Сергій Максимець*
Коректор *Ганна Казак*
Дизайн і верстка *Ігоря Стусика*

Формат 70x100/16. Ум.-друк. арк. 11,00. Обл.-вид. арк. 15,00. Наклад 1000 прим. Зам. № 978.

Видавець і виготовлювач видавничий дім "Букрек",
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.

www.bukrek.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №1 від 10.07.2000.